

20

Bibliotheek H1185

MET PROCES

VAN

OLDENBARNEVELT

GETOETST AAN DE WET,

DOOR

MR. L. PH. C. VAN DEN BERGH
RIJKSARCHIVARIS.

Audi et alteram partem

'S GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF
1876.

GEDRUKT BIJ GEBROEDERS GIUNTA D'ALBANI.

MET PROCES

VAN

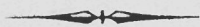
OLDENBARNEVELT

GETOETST AAN DE WET,

DOOR

MR. L. PH. C. VAN DEN BERGH
RIJKSARCHIVARIS.

Audi et alteram partem.

'S GRAVENHAGE.
MARTINUS NIJHOFF
1876.

Dit opstel werd in de maand October des vorigen jaars in de letterkundige afdeeling der Koninklijke Akademie van wetenschappen voorgedragen.

Het lokte verscheidene bedenkingen uit van de heeren BRILL, OPZOOMER en GOUDSMIT en vooral van Prof. R. FRUIN, die in de laatste aflevering der verslagen en mededeelingen der letterkundige afdeeling opgenomen zijn.

Met het oog hierop is dit opstel herzien, hier en daar aangevuld of verbeterd, of eene bewijsplaats bijgevoegd, zonder dat het andere wijzigingen ondergaan heeft. De verklaring der regters nopens den aard der misdaad, is hier bijgevoegd, daar dit stuk nimmer was uitgegeven en wel verdient gekend te worden, de brieven echter der afwezig gebleven regters mede te laten afdrukken scheen minder noodig; de inhoud toch is in het betoog opgegeven. Dit onderzoek zal waarschijnlijk degenen niet bevredigen, die zonder eigen grondig onderzoek, onvoorwaardelijk aan de onschuld des advokaats gelooven, want was hij inderdaad onschuldig, dan moesten de regters, die van den staat der zaken naauwkeurig onder-

—

rigt waren, natuurlijk een onregtvaardig vonnis geweest hebben. Een zoodanig onderzoek is daarom volstrekt noodig en toch zoover ik weet nog niet ondernomen. Het is, dunkt mij, niet zoozeer de vraag, of het gold het land aan den vijand te verkoopen, dan wel of de handelingen des advokaats al of niet streden tegen de wet en of er een toeleg was om de unie, de grondwet van den staat, eigenmagtig te veranderen. Bij leven en gezondheid hoop ik later ook dat onderzoek te beproeven.

Er zijn weinig namen in onze geschiedenis zoo algemeen bekend als die van JOHAN VAN OLDENBARNEVELT. Zijne schitterende talenten, zijne onvermoeide bedrijvigheid en beleid in schier alle gebeurtenissen van zijnen leeftijd doorschijnend, de groote diensten door hem aan de republiek bewezen, die door tijdgenoot en nakomeling met eerbied en bewondering erkend zijn en na zijnen dood de Staten van Holland deden verklaren, dat hij geweest was „een man van grooten bedrijeve, besoigne, memorie en directie, ja singulier in alles,” — die bewondering zijner verdiensten heeft hem doen voortleven in de herinnering niet alleen der geschiedvorschers, maar van geheel het Nederlandsche volk, dat gewoon is hem als een der grootste staatsmannen en regenten uit den voortijd te beschouwen. Maar wanneer men nu verneemt dat diezelfde man in zijnen ouderdom van landverraad beschuldigd, door buitengewone regters ter dood veroordeeld en te 's Hage in het openbaar onthoofd is, dan kan men zich nauwlijks onthouden van de overtuiging dat de groote staatsman, gelijk hij zelf tot het uiterste volhield, onschuldig geleden heeft en het slagtoffer van staatkundige en kerkelijke partijschap geweest is.

Het is verre van mij hier in eene beoordeeling zijner staatkundige loopbaan te treden. Wie dit onderneemt, dient door en door met den toenmaligen staat van zaken en met het toenmalige staatsregt vertrouwd te zijn en dan nog is het moeilijk eenen man van dat gehalte juist te beoordeelen. Mijn

plan is veel beperkter. De gegrondheid of ongegrondheid der tegen hem ingebragte beschuldiging daarlatend, wensch ik mij alleen tot een onderzoek naar de wettigheid der tegen hem aangelegde procedure te bepalen en geheel op juridisch terrein te blijven. Ik wil dat onderzoek beproeven, omdat zoover ik weet, nog niemand onzer geschiedvorschers daaraan de hand geslagen heeft en men nog steeds de oude meeningen blijft voortplanten, zonder tot een naauwkeurig en zelfstandig onderzoek lust te gevoelen. Van GROTIUS af tot op MOTLEY toe wordt altijd hetzelfde ongunstig oordeel over deze procedure uitgesproken, en zelfs een onzer beroemdste regtsgeleerden, BIJNKERSHOEK stemt daarmee in. „Zoo gij weten wilt, zegt hij, met wat regt de gedelegeerde regters der algemeene Staten over deze zaak geoordeeld hebben, moet gij ervarener mannen raadplegen, ik ben niet in staat het u te zeggen.”

Laat ons dit niet te zeer bevreemden. Daar men *zonder onderzoek* de onschuld der beklagden als een axioma aannam, moesten de regters wel een onregtvaardig vonnis geveld hebben. In dien tijd kende men bovendien nog weinig meer van die procedure dan hetgeen door DE GROOT, den schrijver der *Waarachtige historie van Oldenbarnevelt*, door BRANDT in zijne geschiedenis dier regtspleging en een paar anderen was medegedeeld. Het waren allen Arminiaansche schrijvers en de Arminiaansche traditie had bij het zwijgen der tegenpartij allengs zulk eene vastigheid gekregen, dat het niemand meer inviel daaraan te twijfelen. Bovendien waren vóór het optreden van KLUIT, de staatsgezinde regtsbegrippen algemeen heerschend en wie daaraan twijfelde, werd verketterd. De staatsgezinde of vroedschapspartij was gunstig voor de Arminianen. Thans echter staan wij op een vrijer standpunt. De bekrompene begrippen van vroegere tijden hebben plaats gemaakt voor vrij onderzoek. De archieven zijn voor iederen

onderzoeker opengesteld en eindelijk zijn de belangrijkste documenten dezer regtspleging, na eene verduistering van meer dan twee eeuwen, aan het licht getreden. Daarom zal het thans tijd worden met vrucht een nieuw onderzoek naar deze veel besprokene zaak te beproeven.

De beschuldigingen tegen deze procedure ingebragt, laten zich tot twee hoofdpunten brengen, namelijk 1°. de onbevoegdheid der regtbank, en 2°. de partijdigheid der regters. Bovendien klaagt men ook over de langdurige preventieve gevangenis, over harde behandeling van de zijde der regters en over het niet toelaten eener behoorlijke verdediging. Ik zal alle deze grieven achtereenvolgens onderzoeken.

Het eerste bezwaar dan is de onbevoegdheid der regtbank. Deze is van tweederlei aard: 1°. absolute onbevoegdheid, omdat de Algemeene Staten, zooals men beweert, geene jurisdictie hadden, en 2°. onbevoegdheid in casu, omdat de beschuldigde was in eed en dienst van Holland en dus volgens het privilegie *de non evocando*, niet van zijnen competenten regter, het Hof van Holland, kon worden afgetrokken, terwijl hij nog bovendien in de bijzondere sauvegarde der Staten genomen was.

Dit is het beweren der staatsgezinde schrijvers en wordt nog van de meesten als een axioma aangenomen. Toch is er veel op aan te merken. Al geeft men eens toe dat de wetgever zich daaromtrent niet had uitgelaten, zoo werd die regtsmagt evenwel zoo vroeger als later, zelfs in Holland, erkend, althans waar het ambtenaren of andere personen betrof die tot de generaliteit in betrekking stonden, en die regtsmagt werd dan bij delegatie uitgeoefend. In het archief van den Hoogen Raad van Holland bevindt zich een register van sententiën in gedelegeerde zaken, uit de vorige eeuw. Het waren regtsgedingen door de Staten-Generaal aan dat collegie opgedragen

om daarin vonnis te wijzen, hetgeen dan geëvangelizeerd of gesloten, aan H. H. M. werd toegezonden, die het vonnis uitspraken.

Het is waar, dit betrof enkel gedingen in burgerlijke zaken en naar het schijnt, alleen van eenigen onzer Westindische kolonien, maar ik haal dit ook slechts aan om te toonen dat althans de Algemeene Staten in sommige gevallen rechtspraak hadden en dat die rechtspraak ook in Holland erkend werd. En zoo was het van ouds. Reeds in 1595 hadden H. H. M. gedelegeerde regters benoemd om uitspraak te doen in de geschillen tusschen de stad Groningen en de Ommelanden, mede een burgerlijk regtsgeding.

Maar ook in strafzaken doen zich van zoodanige regtsmagt onderscheidene voorbeelden op. In 1621 werden twee Geldersche edelen, MOM en BOETBERGEN, benevens zekere ambtman EINDHOUT, van landverraad beticht, en even als bij OLDENBARNEVELT benoemden de Staten Generaal gedelegeerde regters, die ondanks het aanvankelijk protest van Gelderland, beiden ter dood verwezen.

Er zijn meer voorbeelden. In 1626 werden op nieuw gedelegeerde regters gesteld om uitspraak te doen over de ambtsmisdrijven van cenige raden en ambtenaren der admiraliteit te Rotterdam en hetzelfde herhaalde zich in 1635, na den dood van MAURITS. In het volgende jaar kregen gedelegeerde regters commissie tot straffen van eenige scheepskapiteinen, beschuldigd van lafhartigheid in ontmoetingen tegen de Duinkerkers en in 1637 tot de judicature over eenige gedeputeerden ter admiraliteit, beschuldigd van schepen aan den vijand verhuurd te hebben. Zoodanige voorbeelden laten zich nog vermeerderen ¹.

¹ Zie eene opgave bij AITSEMA II. 486 en vooral in den generalen index op de resolutiën der Staten Gen. onder *judicieele zaken*.

Men ziet dan dat het aanstellen van buitengewone regters, zoo in burgerlijke als strafzaken, niet ongewoon was, hoewel doorgaans betreffende personen die geacht konden worden tot de generaliteit in betrekking te staan of tegen de republiek in het algemeen, niet tegen ééne provincie misdaan te hebben. „Zij toch, (zegt PIETER PAULUS, in zijne *Verklaring der Unie*), die in eed en dienst zijn van de generaliteit, zijn rekenschap van hun gedrag en daden verschuldigd aan de Algemeene Staten hunne committenten. Door te treden in eed en dienst van de generaliteit kunnen zij dus worden aangemerkt zich stilziggend aan de judicature van de Algemeene Staten onderworpen en van het privilegie *de non evocando* afstand gedaan te hebben, voor zooverre namelijk, en niet verder, als die daden tot hun ambt betrekking hebben, of hun oorsprong daaraan onmiddellijk verschuldigd zijn.”¹

Eene soortgelijke opmerking had reeds MATTHAEUS gemaakt, in zijn werk *de Crimin.* pag. 343. Nadat hij eerst over de souvereiniteit der provincien gesproken heeft, zegt hij: „Sed nec obstat quod Barneveldius quique cum eo conspiraverant, judicio ab universis provinciis constituto damnati sint, id enim idcirco factum esse constat, quod omnium provinciarum majestatem violasset, atque ideo ab omnibus damnandus videretur etc. Ita majestatis damnati sunt plures hujus (Traject.) civitatis qui anno 1610 res novas eadem civitate moliebantur; intererat enim totius provinciae nihil in civitate per seditionem moveri.” Overeenkomstig hiermede was ook het advies van de gedeputeerden der Staten van Holland in de zitting van 23 Januarij 1619: „dat in desen nogtans omdat de punten van belasting alle de provinciën ende landt of unie zijn raekende, de judicature aen de generaliteit be-

¹ Dl. 3, bl. 61.

hoorde te volgen, in crachte van het 23 art. van de Unie en in verscheide approbatien dienvolgende gepractiseert."

Om zich dit jurisdictiegeschil goed voor te stellen, moet men zich op het standpunt der ontluikende republiek plaatsen, toen het staatsregt nog niet zooals thans, behoorlijk geregeld en veel aan de usance en de interpretatie was overgelaten. De Unie zelve, het is reeds meer opgemerkt, was eene aanvankelijke verbondsacte van vrije staten, waarbij de hoofdpunten hunner vereeniging bepaald, maar vele vraagstukken, die zich later opdeden, onbeslist gelaten waren en de wetten waren voor een groot deel gelegenheidswetten, niet voor volgende tijden geschreven. Ook was er onder de republiek eene gestadige worsteling van de provinciën, vooral Holland tegen de generaliteit en van de vroedschappen tegen de provincie, en onophoudelijk had men conflicten van jurisdictie, omdat men in de eerste plaats de regten van zijne stad of zijn collegie, daarna eerst het belang der justitie en der ingezetenen in het algemeen voor oogen hield.

Maar wanneer men toegeeft dat de regtsmagt der Staten-Generaal niet door de wet bepaald was, het beweren der staatsgezinde partij was evenzeer aan twijfel onderhevig en kon tot onbillijkheid en ongerijmdheid leiden, want niet alleen waren dan de thesaurier-generaal der Unie, de griffier van H. H. M. met zijne commiesen en klerken, wegens ambts misdaden alleen voor de provinciale hoven aansprakelijk, maar alle gezag der Staten-Generaal over hunne dienaren hield op, wanneer dezen wegens wangedrag niet door hunne committeenten konden gestraft worden. Het is dan ook eerst, zoover ik heb kunnen opsporen, onder het bestuur van DE WITT, dat de Staten van Holland op den 3en October 1656 eene resolutie namen, „dat alle ingezetenen der provincie, van wat staat of qualiteit ook, ook diegenen die in dienst ende

eed van de generale regering van de Unie geëmployeerd worden, — ter zake van delicten, alhoewel in den voorsz. dienst en in het stuk van haar officie begaan, alleen in regten aansprakelijk ende strafbaar zijn voor zoodanigen competenten regter, daar onder dezelve in onzen landen wonende sorteren, ofte alwaar zij ten tijde van het aannemen van haren dienst gesorteerd hebben”, en dat Holland steeds verder wilde gaan en alle regtsmagt der Unie aan zich wilde trekken, bleek duidelijk toen die provincie de bewindslieden, die Brazilië aan den vijand hadden overgegeven, voor het Hof van Holland deed teregtstellen, niettegenstaande sommigen, zooals de generaal VON SCHOPPE vreemdelingen waren, en niet aan de provincie, maar aan de republiek zich behoorden te verantwoorden.

Ten aanzien der andere provinciën was de staatsgezinde partij echter minder scrupuleus. Toen de fiscaal DUYCK, zoo als BRANDT verhaalt ¹, HOOGERBEETS te gemoet voerde, „dat zij met de regering hadden gespeeld naar hun welgevallen, bewerende dat de Staten-Generaal in Holland geen gezag hadden, doch dat men 't zelve geheel anders had verstaan, toen men tot Groningen een kasteel wilde bouwen”, wist HOOGERBEETS daarop niets anders te antwoorden, dan dat er een groot onderscheid was tusschen de provincie van Groningen en Holland, alsof men een zwakkeren bondgenoot vrijelijk in zijne regten mogt verkorten, zoo men Holland maar ontzag.

Het tweede punt der exceptie van onbevoegdheid, dat namelijk van schending van het privilegie de non evocando, is altijd nog meer dan het eerste aangedrongen. De advocaat toch was in eed en dienst van Holland en nog bovendien in de bijzondere bescherming der Staten. Wat hij

---

¹ *Rechtspl.* bl. 450.

gedaan had was op last, of althans met goedvinden zijner meesters geweest en hij kon alleen door dezen ter verantwoording geroepen en alleen voor het Hof van Holland terecht gesteld worden, alle andere vervolging was in strijd met de wet. ¹

Die redenering is juist. De advocaat was wel een Stichtenaar van geboorte, maar sedert lang in dienst en eed van Holland en hij had zijne instructie ook alleen van de staten van dat gewest ontvangen. Indien hij dus in die hoedanigheid hetzij tegen de provincie of tegen ingezetenen van dat gewest misdagen had, kon men hem alleen voor het Hof van Holland betrekken, dat volgens de wet en de instructie van dat collegie, zijn eenige competente regter was.

Maar men ziet ééne omstandigheid voorbij. Hij was behalve advocaat van Holland, ook tevens wat wij thans noemen minister van Buitenlandsche Zaken en zelfs eerste minister der republiek. In die hoedanigheid handelde hij met de vreemde ministers en gaf instructiën en bevelen aan onze gezanten bij vreemde hoven. Daartoe was hij als advocaat van Holland onbevoegd en in zijne instructie wordt daarvan met geen enkel woord gerept. In die van zijnen opvolger DUYCK van 9 Februarij 1621, wordt wel bepaald dat de raadpensionaris geene buitenlandsche correspondentie zal voeren zonder uitdrukkelijken last der Staten van Holland en zonder hen en de gedeputeerden ter generaliteit van de ontvangene brieven mededeeling te doen, doch dit ging de magt van Holland nog niet regtstreeks te buiten, daar iedere provincie als soeverein met de gezanten kon corresponderen, doch het geven van lastbrieven en bevelen aan die gezanten en het geheele bestuur der diplomatie bleef bij de

---

1 DE GROOT, *Verantw.* bl. 145 volgg.

Staten-Generaal, ofschoon men moet erkennen, dat dit een gevaarlijk punt betrof, dat onder heerszuchtige raadpensionarissen tot minachting van het gezag der generaliteit leiden kon, zooals vooral ten tijde van DE WITT plaats vond. Zie de merkwaardige protestatie van Zeeland in 1666 bij VREEDE, *Gesch. der Nederl. dipl.* II, I. 16.

Doch ten tijde van OLDENBARNEVELT was men nog niet zoo ver gevorderd en het beleid der buitenlandsche zaken was wel aan den advokaat opgedragen, maar in naam en op gezag der Unie. Vraagt men echter naar de instructie die hij in die hoedanigheid van de Algemeene Staten moest ontvangen hebben, dan moet ik het antwoord schuldig blijven; ik heb tot nog toe in de archieven van dat collegie vruchteloos naar zoodanige commissie gezocht, en ik neig er toe te gelooven, dat dit enkel op een oud gebruik steunde, omdat Holland de vermogendste provincie en met Zeeland het eerst vrij geworden was, en ook omdat de raadpensionaris van dat gewest in de verblijfplaats van alle hooge collegiën van staat gevestigd was¹.

Doch hoe dit zij, wanneer men aan het beginsel vast houdt, dat een lasthebber verantwoordelijk is aan zijnen lastgever, om het even of hij eene uitdrukkelijke volmagt heeft of als negotiorum gestor handelt, dan zie ik niet hoe men de regtsmagt der Algemeene Staten kan ontkennen in zaken tot hunne bevoegdheid behoorende, zooals het beleid der diplomatie, en tegen personen die voor en namens hen dit beleid uitoefenden.

Maar er was nog meer. De Staten van Holland of althans de bovendrijvende Oldenbarneveldsche partij hadden zich zoo

---

¹ Ook Prof. VREEDE in zijne *Gesch. der Nederl. dipl.* II, I. 14, erkent dat eene uitdrukkelijke volmagt der Staten-Generaal bezwaarlijk vertoonbaar zou kunnen worden. O. zelf zegt in zijne verhooren „bij ordre en last der Staten-Generaal en van Holland gehandeld te hebben”, maar zonder zich op eenen lastbrief te beroepen.”

ten aanzien der waardgelders als van de synode tegen de Staten Generaal gekant; daar nu dit de twee hoofdpunten der beschuldiging waren, zou Holland hier in zijne eigene zaak regt gesproken hebben. Bovendien konden de Staten het Hof verbieden van de aanklagt kennis te nemen of uit krachte der souvereiniteit aan dit collegie zoodanige voorschriften geven, dat de beschuldiging geheel illusoir werd en de advokaat hetzij eene regtsweigering ten zijnen behoeve, hetzij eene volledige vrijspraak verwachten kon.

Men zou ook nog de vraag kunnen doen, of het vermaarde privilegie de non evocando wel toepasselijk is op dergelijke staatsmisdaden en of het niet enkel van gewone burgerlijke en strafzaken moet verstaan worden ¹, doch ik geloof die vraag te mogen daarlaten; de verantwoordelijkheid van den lasthebber is, dunkt mij, klemmend genoeg.

De tweede beschuldiging tegen dit proces ingebragt, is de partijdigheid der regters. Deze allen hevige contra-remonstranten zouden zich uit partijdigheid hebben laten gebruiken om met verkrachting van hun geweten en tegen hunne overtuiging, een onschuldige ter dood te veroordeelen. „’t Is een bitter volk, zeide OLDENBARNEVELT, ik heb er niet goets van te verwachten.” Ook DE GROOT en HOGERBEETS schilderen hen als bittere vijanden, die hun karakter als onpartijdige regters verzaakten en de historieschrijver BRANDT weet te verhalen, hoe zij later door gewetenswroegingen gefolterd, meestal een rampzalig einde hadden.

Ik moet hier eene algemeene opmerking voorop zenden. Al

---

¹ Zie WAGENAAR, IV, 39, die verdient hierover nagelezen te worden.

neemt men aan dat alle de regters verklaarde contra-remonstranten waren, dan bewijst dit op zichzelf nog niet dat zij tegen beter weten aan een onschuldige zouden veroordeeld hebben. In staatkundige processen staan de beschuldigten gewoonlijk voor die van de andere partij te regt. De patriotten der vorige eeuw zijn door oranjemannen, de oranjemannen door patriotten geoordeeld en in onze dagen zijn de Fransche communisten terecht gesteld voor gedelegeerde regters, die een afschuw van de beginselen der commune hadden. Zijn daarom alle die vonnissen partijdig en onregtvaardig geweest en hebben die regters tegen de stem van hun geweten uitspraak gedaan?

Men zal dan toestemmen dat er andere bewijzen voor de partijdigheid der Oldenbarneveldsche regters moeten geleverd worden, en wij zullen dus onderzoeken wat daaromtrent is bijgebracht.

DE GROOT in zijne Verantwoording bl. 155 beweert hieromtrent het volgende:

„Laat ons comen tot de defecten, bestaande in de personen van de ghecommitteerden. Waarop eerst staat te letten, dat die niet en waren ordinariisse rechters. Indien den Staten Generaal het recht van de commissie te gheven toequam, waarom en hebben sij daartoe niet ghecommitteert den hooghen ofte provincialen raadt van Hollandt, die sij ghewoon zijn dickmaal, als de naaste collegie, te gebruycken in saken, rakende de generaliteijt? Waarom niet de kennisse ghestelt aan de Raden van State, die ordinaris recht doen, uyt den naam ende van wegghen de generaliteijt? in alle vrije regeringh is het hatelijck, over 't bloedt, eer ende goedt van de inghesetene, andere, als ordinariisse rechters te stellen: veel meer, als die persoonen (gelijk het meerder deel van desen) niet en zijn in dienst van justitie, maar politycque persoonen. Den hertogh van Alba onder andere exorbitantien, bij hem ghe-

pleeght, heeft over de saken van Majestijt ghestelt extraordinarisse rechters, ende vreesende, dat de ordinarisse officiers de executie souden weygheren, heeft de sententie doen executeren door den chrijghs provoost, gelijk in desen mede is gheschiedt. Onse voorouders hebben hier over clachten ende remonstrantien ghedaan, als over openbare violatie van de privilegien, medebrenghende, dat niemant in criminele saken te recht en sal staan dan voor ordinarisse rechters. Velen hebben het recht van onse wapenen hier op principalijk ghefundeert.

De ghecommitteerde rechters waren oock ten meesten deele (weynigh vromen niet te na ghesproken, die met hare advys, redenen ende remonstrantien den vastghestelden cours van de anderen niet en conden beletten, maar alleen dienden, om de actie een luyster te gheven) partijdigh, soo ten aansien van gemeene, als van personele partijdigheijdt, want uyt de andere provincien waren het die selve, die tot Utrecht de waardtghelders hadden ghecasseert ende bij ons daarover wierden beschuldight; die onse apprehensie onwettelijk hadden ghe-decerneert, het manifest, het voorsz. antwoordt aan de heer VAN BOISSISE, mitsgaders de voorsz. wtschrijvingh, hadden te wege ghebracht, ja oock de commissie selve; die in verscheyde gheselschappen de doodt van den advocaat hadden voorzeydt; wt Hollandt die ghenen, die haar van de Staten van Hollandt afghesondert ende met den anderen provincien hadden ghevoeght jehens Hollandt, die oock haar tot Utrecht hadden laten vinden, om de anderen met haar bijwesen te stercken: die dickmaal den advocaat sal ged. ende ons hadden ghedreyght, oock voorslaghen gedaan van ons te apprehenderen, langh voor de reys na Utrecht. Andere rechters, oock die ordinaris zijn, bemerckende, dat partije haar reformideert, alwaar het ook uyt lichte oorsaken, sijn ghewoon haar te

excuseren. Dese luyden in de vergaderingh van Hollandt zijnde ghesuspecteert bij de huysvrou ende kinderen van den heer advocaat, daar na bij ons in de examinatie gheallegeert zijnde, dat wij redenen van bedencken hadden jehens verscheyden persoonen, als namentlijk, die tot Utrecht waren geweest, ende over sulcks geinteresseert waren in dese sake, als haar selve suyverende met ons te condemneeren; die insonderheydt, die door soo veel prejudicien haar onbequaam hadden ghemaackt tot een onpartijdigh oordeel, ende die door dreyghementen haar ghemoedt hadden gheopenbaart, de sake daar bij hare conscientie zijnde bevolen, blijven zitten ende willen rechters zijn over lijf, eer, goedt ende bloedt van die persoonen, die soo groote reden hadden, om voor haar te schromen. Waar is sulcks oyt gehoort?

Onder de Hollanders zijn twee gheweest officieren, mede jehens 't recht van 't landt; want onse voorouders hebben de ampten van een officier ende rechter soo incompatibel gehouden, dat door generale costuyme, op vele plaatsen oock door privilegie bevestigt, gheen schouten en hebben moghen sitten in bailluws vierschaar, alwaar het soo, dat de schouten waren welboren mannen ofte leenmannen, die anders allegader zijn ghequalificeert, om te vierschaar geroepen te werden, alwaar het oock, dat de saack haar niet aan en gingh, gelijk oock van oudts als de graaf in Hollandt ofte Zeelandt te recht sat, de bailluwen met hem niet en mochten sitten.

Men heeft uytghegheven, dat om 't landt van Hollandt te minder te vercorten, onder de rechters (die vier en twintigh waren) souden zijn twaalf Hollanders; maar om 't ghetal te vinden, heeft men onder die twaalf ghebruyckt twee Zeelanders, die van wegghen de Staten van Zeelandt ghestelt waren in den provincialen raadt.

Onder deselve Hollandtsche rechters was den eene door de

veranderingh, die met de apprehensie van onse persoonen was toeghecomen, gheraakt in de ridderschap van Hollandt, de andere tot burghemeesterschap, tot vroedtschap ampt, in de Gecommitteerde Raden, in den Raadt van State, in de Staten Generaal ende so voorts: oversulcks geinteresseert, om die verandering staande te houden, waar toe onse condemnatie diende.”

Wij willen zooveel mogelijk de waarde dezer grieven onderzoeken.

De regtbank was, zooals men weet, zamengesteld uit 24 regters, waarvan Holland ¹ er twaalf, de overige provinciën ieder twee gesteld hadden. Onder deze twaalf Hollandsche bevonden zich vier leden van het Hof, die dus ook over de beschuldigten zouden gezeten hebben, zoo dezen volgens hun verlangen, voor dat collegie geroepen waren. Bij missive van de Staten aan het Hof van 1 Februarij 1619, werden hiertoe uitgekozen de vier oudste en voorzittende raden, te weten de HH. KROMHOUT, COUWENBERG VAN BELOIS, ROSA en JUNIUS, die hiermede echter volstrekt niet gediend waren. Uit de notulen van het Hof van 3—5 Februarij blijkt „dat eenigen consideratien moveerden. KROMHOUT allegerde de groote familiariteit die hij gehad had met den advokaat in vele dijkagien en gemeenschappen en met G. en H., daarvan hij kinderen ten doop gehouden had,” ook berust nog in het Rijksarchief eene huurcedul, waarbij KROMHOUT en HOGERBEETS te zamen een stuk land in Noordholland verpachten, wat wel aantoonst dat zij tot elkander in naauwe betrekking stonden. COUWENBERG zocht zich te verontschuldigen, dewijl hij de huisvrouw van DE GROOT, bestond in den graad van

¹ Dit geschiedde niet zonder tegenspraak in de Staten van Holland, men gaf echter toe, ook zoo men beweerd, om de preventie in dezen door de Staten Generaal genomen.

achterzusterskinderen" en soude sijne opinien niet vrijmoedig en zonder affectie en turbatie kunnen inbrengen", — en van JUNIUS verhaalt BRANDT, dat hij gedwongen was geworden door de bedreiging van verlies van zijn ambt met eene zware geldboete. Wat den griffier DUYCK betreft, die tot fiscaal in dit proces benoemd was, men leest in de notulen der Staten van Holland van 14 November 1618, dat hij *zeer instantelijk aandrong* om van dit ambt verschoond te worden, doch vruchteloos.

Het blijkt hieruit, dat deze mannen niet uit partijhaat, maar huns ondanks die ondankbare taak op zich genomen hebben en uit hunne aangevoerde verontschuldigen zou men, zoo ik mij niet bedrieg, hen eer voor vrienden dan voor vijanden der beschuldigen aanzien. Ook is het bekend dat DUYCK later nog eene poging gedaan heeft om den advocaat het leven te redden. De overige Hollandsche regters waren ADRIAAN VAN SWIETEN, baljuw van Rijnland, uit de edelen, HUGO MUYS VAN HOLY, schout van Dordrecht, AREND MEINARTSZOON, burgemeester van Haarlem, GERARD BEUKELSZOON VAN ZANTEN en JACOB VAN BROEKHOVEN, gecommiteerde raden, REINIER PAUW, burgemeester van Amsterdam, PIETER JANSZON SCHAGEN, vroedschap van Alkmaar en ALBRECHT BRUININK, secretaris van Enkhuizen.

In de notulen van Holland van 31 Januarij 1619 leest men omtrent deze benoeming het volgende: „Ende hoewel alle ende elck van de voorn. ghecommitteerden, by veel redenen zochten hen van desen last te excuseren, soo is nochtans daarby gepersisteert ende sy allen ende elck van dien versocht ende vermaent op den eedt desen last te moeten aennemen.”

De aanleiding tot die benoeming wordt van sommigen hunner opgegeven, namelijk „de leden die bij de Staten-Ge-

neraal over die zaak gebesoigneerd hadden”, zijnde VAN SWIETEN, MUYS, PAUW en BRUININK. Bovendien was SWIETEN gekozen, omdat men eenen uit het lid der edelen moest hebben.

Men ziet dus dat ook deze personen niet dan tegen hunnen wil die commissie aanvaard hebben, en dat de opmerking van DE GROOT, dat MUYS en PAUW, die door de vrienden van den advokaat en door hemzelf gewraakt waren, zich hadden behooren te verschoonen, van zelf vervalt.

Het is niet gemakkelijk van alle die mannen na te gaan, of zij persoonlijk vijanden van den advokaat waren; van PAUW mag men het gissen; het schijnt dat deze vroeger in zake de West-Indische Compagnie door OLDENBARNEVELT gedwarsboomd was, daarbij was hij als ijverig contra-remonstrant bekend. Ook was hij zeer gezien bij MAURITS en had sterk geijverd om te Dordrecht de regering te doen veranderen, hetgeen hem als een tegenstander van den advokaat doet kennen. MUYS daarentegen had die verandering tegengehouden, ook was hij in 1616 met DE GROOT in bezending naar Amsterdam geweest, om de regering aldaar tot [verdraagzaamheid in het kerkelijke te bewegen en had zich persoonlijk in dien zin uitgelaten. Toch hield de Oldenbarneveldsche partij hem voor een der bitterste vijanden van den advokaat, die het doodvonnis zou doorgedreven hebben; op welken grond die meening steunt, bij de strikte geheimhouding die door de regters in acht genomen werd, heb ik niet kunnen ontdekken.

Van de overige Hollandsche regters vond ik minder bescheid. Alleen nopens AREND MEINARTSZOON, die na de verandering der regering burgemeester van Haarlem was geworden, wordt aangeteekend dat hij den pensionaris DE HAAN, een der hevigste aanhangers van OLDENBARNEVELT, uit den raad weerde en van zijn ambt deed ontslaan.

DE GROOT verwijt bovendien eenige regters dat zij den Prins naar Utrecht vergezeld hadden tot het afdanken der waardgelders, waardoor zij zich partij hadden gesteld, en hij vraakt het tevens, dat twee hunner, SWIETEN en MEINARTSZOON, de een in het lid der edelen, de ander tot burgemeester van Haarlem gekozen was, waardoor zij natuurlijk het thans zegevierende beginsel voorstonden.

Men kan kwalijk ontkennen dat deze mannen tot degenen behoorden, die tegen de waardgelders en andere maatregelen der Oldenbarneveldsche partij gestemd waren, maar een bewijs dat zij daarom niet alle zelfstandigheid verloren hadden en 's lands privilegiën voorstonden, vindt men in het gebeurde met het collegie der edelen, bij gelegenheid dat de stadhouder twee vreemdelingen, zijne gunstelingen, AERSSENS en MARQUETTE hun zocht op te dringen, toen juist VAN SWIETEN een dergenen was, die zich het krachtigst tegen de schending der privilegiën verzette en alleen voor geweld en onder acte van non prejudicie, zwichtte.

Van de regters uit de overige provinciën zijn mij nog minder persoonlijke bijzonderheden bekend geworden. Uit Gelderland waren de Arnheemsche burgemeester DE VOOCHT, lid van HH. M. en de raadsheer in het hof, van Essen gedelegeerd. De laatste wordt door VAN DER CAPELLEN in zijne *Gedenkschr.* I. 253, ongunstig beoordeeld. Uit Zeeland waren MANMAKER en SCOTTE gecommitteerd, de eerste representant van den eersten edele, de laatste burgemeester van Middelburg, beiden hadden te Utrecht het afdanken der waardgelders bijgewoond. MANMAKER schijnt een ijverig stadhoudersgezinde geweest te zijn. WAGENAAR meldt dat hij in 1630 van zijne betrekking verlaten werd, naar men meende omdat hij de achtbaarheid zijns meesters wat te stijf gedreven had. Uit Utrecht had men gekozen Mr. ADRIAAN PLOOS,

raad der Staten en Mr. ANSELMUS SALMIUS, raad en pensionaris der stad; de eerste bij den stadhouder zeer gezien en als contra-remonstrant bekend, van den tweede bleek mij niets. Overijssel had geleverd VOLKERT SLOET, drost van Vollenhove, lid der Staten Generaal en den Deventer burgemeester VAN HEMERT, van wie mij niets naders bekend is. Uit Friesland waren benoemd Mr. JOHAN VAN DER SANDE, vroeger hoogleeraar te Franeker, doch toen raadsheer in het Hof van Friesland, een algemeen geacht magistraat en door zijne regtsgeleerde schriften bekend, benevens de Leeuwarder burgemeester ATSMa, en eindelijk uit Groningen GOOSSEN SCHAFFER, raadsheer dier stad en SCATO GOCKINGA, pensionaris der Ommelanden, van wie mij geene bijzonderheden bekend zijn ¹. Wat er ten aanzien hunner benoeming is voorgevallen en of zij willig of onwillig die taak aanvaard hebben, gelukte het mij niet op te sporen.

DE GROOT voert nog twee andere bezwaren aan, maar die eigenlijk meer het punt van onbevoegdheid betreffen: 1°. dat onder de regters waren twee officieren, SWIETEN en MUYS, die volgens de wet in geene regtbank mogten zitten, en 2°. dat zij geene regtsgeleerden waren. Dit zijn echter niet dan schoonschijnende uitvlugten. Volgens de wet mogt geen officier, d. i. regtsvorderaar, tegelijk regtspreker zijn, maar nergens staat geschreven dat hij niet benoembaar was tot regterlijke functiën in eene geheel vreemde zaak. Een fiscaal, baljuw of hoofdschout kon vrijelijk tot raad in het Hof of den Hoogen Raad benoemd worden ². Die wet zag alleen op de

---

¹ Alleen vermeldt SCHELTEMA in zijn *Staatk. Nederl.*, dat SCHAFFER later blijken van gematigdheid gaf tegenover de remonstrantsche predikanten.

² Ziehier wat ik daarvan gevonden heb. Tot raden in het Hof van Holland werden benoemd in 1536 WILLEM WILLEMS, procureur generaal in den hove van Utrecht, in 1543 CORN. FRED. VAN WELDAM, mede procureur generaal

vermenging van twee verschillende functiën, zooals nog heden een officier niet tegelijk lid zijner regtbank wezen kan. De tweede bedenking is even ongegrond. Het was toch DE GROOT beter dan iemand bekend, dat zelfs in het Hof van Holland ongegradueerde edelen zitting hadden en dat volgens de wetten dat collegie zoowel uit edelen als uit costumiers, d. i. regtsgeleerden bestond. Waarom zou dit dan in de regtbank der Generale Staten ongeoorloofd zijn?

Doch ik keer tot de vraag der partijdigheid terug. Van de gedelegeerden uit de overige provinciën worden DE VOOCHT uit Gelderland en MANMAKER uit Zeeland voor drijvers gehouden; van de overigen beweerde men in het algemeen partijdigheid tegenover de beschuldigten, en dat zij schriften tot hun nadeel hadden uitgegeven en in verscheidene gezelschappen den dood van den advocaat voorzeid; nadere bijzonderheden en vooral waar het op aankomt, bewijzen, worden echter niet bijgebracht.

Maar ik vraag mij af, of het mogelijk zou geweest zijn in den toenmaligen staat van zaken geheel onzijdige regters te vinden? De geheele natie, althans allen die in bestuur waren, hadden partij gekozen. Met uitzondering der dissenters, en eenige stille burgers, was men remonstrant of contra-remonstrant, staats- of stadhoudersgezind, maar niet allen in gelijke mate. Het kwam er slechts op aan gematigde, bekwame en regtschapene mannen te vinden, die ook ten aanzien van andersdenkenden hunne handelingen aan de wet

---

aldaar, in 1547 KAREL NYTSEN, procureur generaal in Friesland, in 1570 JOOST DE MENYN, advocaat fiscaal in Holland en in 1652 MARTINUS VETH, advocaat fiscaal ter admiraliteit van Zeeland. Tot raden in den Hoogen Raad in 1584 CORN. VAN NIEUSTAD, advocaat fiscaal van Holland en in 1607 SIMON VAN VEEN, insgelijks advocaat fiscaal aldaar, en wat het merkwaardigst is, zijn opvolger als fiscaal in 1607 was niemand anders dan Mr. HUGO DE GROOT zelf.

toetsten en alleen veroordeelden, waar het bleek dat tegen de wet gehandeld was.

Ik vermeet mij niet te beslissen of de regters tot die *virii boni* behoorden, die alleen het *jus suum cuique tribuere* voor oogen hielden, daartoe ontbreken ons genoegzame gegevens en de volstrekte geheimhouding der regters is voor hen na-deelig geworden; ik wil zelfs aannemen dat enkelen onder hen door partijdrift kunnen vervoerd zijn; maar dat alle, of althans de groote meerderheid tegen beter weten aan de veroordeeling zouden hebben uitgesproken, is door de tegenpartij niet bewezen, en ik durf het zeggen, ongelooflijk. Is het denkbaar, mag ik vragen, dat vierentwintig van de aanzienlijkste mannen des lands en daaronder raden in verschillende hoven en zelfs vrienden en bloedverwanten van de beschuldigen en anderen die vroeger tot hen in geene betrekking gestaan en niets van hen geleden hadden, zich gewillig zouden leenen tot eenen geregtelijken moord?

Er komt nog iets bij. Toen na de veroordeeling questie gerezen was over de confiscatie van goederen, die alleen volgde bij eene veroordeeling wegens hoogverraad, vroegen de Generale Staten aan alle de regters in het bijzonder, of zij gemeend hadden de gevangenen wegens die misdaad te veroordeelen, en het antwoord van ieder hunner was toestemmend. Het verdient wel dat wij hierbij een oogenblik stilstaan. De regters werden aangeschreven om op den 3en Junij zich in persoon voor de Staten-Generaal te stellen, ten einde te verklaren of zij de gevangenen wegens gekwetste majesteit veroordeeld hadden, bij verhindering hadden zij hun antwoord schriftelijk in te zenden. Van die verklaringen berusten de origineelen nog in het Rijksarchief. VAN DER SANDE en AT SMA antwoorden dat het eenhellig gevoelen van meest alle de regters geweest is, dat de gevangenen hadden begaan crimen laesae

majestatis, VOOCHT en MUYS antwoorden dat naar hun beste verstand, dit het eenparig gevoelen van alle regters geweest was, SCHAFFER, SLOET, SALMIUS en PAUW verklaren hen daar aan schuldig bevonden te hebben; GOCKINGA meldt alleen de aanschrijving te hebben ontvangen, waarschijnlijk is zijne daarbij behorende verklaring verloren gegaan, de overigen die op de oproeping verschenen, verzekeren dat ook hun gevoelen gestrekt had tot schuldigverklaring aan hoogverraad. ¹ Maar was dit de qualificatie der misdaad, dan moesten zij ook het doodvonnis uitspreken, omdat de wet het eischte. Het blijkt dus hieruit ten volle dat zij met algemeene stemmen veroordeeld zijn en dat het beweren alsof verscheidene hunner later gezegd zouden hebben, dat zij tegen de doodstraf gestemd hadden, niet dan valsche uitstrooisels zijn.

Behalve de beschuldiging van partijdigheid in het algemeen, werd door de gevangenen ook over partijdigheid in de procedure zelve geklaagd. DE GROOT voert voornamelijk drie grieven aan: 1°. de langdurige preventieve gevangenis buiten toegang van vrienden; 2°. de harde behandeling van de regters ondervonden; 3°. het niet toelaten eener behoorlijke verdediging. Wij moeten bij elk dezer grieven stilstaan.

Wat het eerste punt betreft, zoo werd de advokaat gevat op den 29^{en} Augustus 1618 en de uitspraak geschiedde den 13^{en} Mei 1619; de preventieve gevangenis had dus ruim acht maanden geduurd.

HOGERBEETS heeft beweerd dat dit ten eenemaal in strijd was met de privilegiën van Holland, waarbij bepaald wordt „zoo wie van onzentwege beschuldigd wordt van zijnen lijve, dien zal men aanspreken met recht binnen zes weken nadat hij beschuldigt wordt, of quyt laten van de zake daer men

1 Zie de bijlage hierachter.

hem af beschuldigd heeft." DUYCK antwoorde hierop dat dit privilegie in geen gebruik was ¹, en, terecht, want die bepaling was ontleend aan het privilegie van Keizerin MARIA van 1346, dat lang verouderd was. Daarentegen leest men in art. 81 van de Crim. Ordonn. van 1570, dit wel niet uitdrukkelijk door de Staten bevestigd, maar toch in Holland algemeen in gebruik was, dat de crimineele processen „ten allereersten dat mogelijk werd, geuit en gewezen zullen worden, ende in swaerder ende langer saecken, binnen die twee jaren bij den geschreven rechten gelimiteerd." En wanneer men het onpartijdig beschouwt, zou het dan niet eene ongerijmdheid geweest zijn een zoo omslagtig proces, waarbij zoo vele getuigen, ook in andere plaatsen gehoord, zulk eene massa papieren moest onderzocht en verschillende gevangenen gehoord worden, binnen zes weken te willen termineren? Zoo vlug zijn wij nog heden niet. In onze dagen duurde de instructie van zekere beruchte regtszaak zoo ik meen, ruim tien maanden en eindigde met ontslag van regtsvervolging en weinige weken geleden las ik nog van eene zaak, waarbij de preventieve gevangenis elf maanden geduurd had. En hoe zou niet de tegenpartij, en terecht, een kreet van verontwaardiging hebben doen opgaan over de ligtzinnigheid en vooringenomenheid der regters, die zulk een gewichtig en ingewikkeld regtsgeding in weinige weken ten einde bragten.

Ook van harde behandeling worden de regters beschuldigd. Ik kan het niet tegenspreken; er waren daarvan geene getuigen en men moet geloovig aannemen wat de gevangenen zelve daarvan mededeelen, want de regters hebben omtrent deze geheele procedure het diepste stilzwijgen bewaard. Men mag evenwel opmerken dat de vormen, vooral bij criminele proce-

---

1 BRANDT, bl. 40.

duren, toen streng en scherp waren en dat het mannen die aan het hoog bewind, aan bevelen en aan de onderdanigheid van alle anderen jegens hen gewoon waren, juist daarom harder moet gevallen hebben, dat zij zich aan die handelwijs moesten onderwerpen. Men zou ook kunnen twifelen of die klagt niet overdreven is, wanneer men bedenkt, dat de gevangenen gestadig in geheime briefwisseling met hunne vrienden bleven, dat het dezen vergund werd hun versnaperingen te zenden en dat het zelfs SCRIVERIUS mogelijk was aan HOOGERBEETS en DE GROOT een exemplaar te zenden zijner uitgave der gedichten van JANUS SECUNDUS, waarin hij door een vernuftige vond, hun geheime berigten deed toekomen.

Een veel gewigtiger bezwaar is echter, dat in deze zaak den beschuldigten geene behoorlijke verdediging toegestaan werd, wat zelfs den grootsten misdadiger niet geweigerd wordt en zonder welke geene veroordeeling kan uitgesproken worden. Te meer scheen dat hier noodig, dewijl hier zoovele punten van staatsregt te behandelen waren en de gevangenen, hoezeer alle drie uitstekende regtsgeleerden, geene genoegzame middelen bezaten om zelve eene behoorlijke verdediging tot stand te brengen en des noods getuigen ter ontlasting te doen dagvaarden. Misschien is over die zaak door de regters wel beraadslaagd, maar van de geheimen der raadkamer is niets uitgelekt. Ik zal mij dus bepalen, zonder eenigzins de weigering van defensie in het algemeen te willen verdedigen, om op te geven wat misschien tot die hardheid gemoveerd kan hebben.

Men had in dien tijd tweederlei criminele procedure, de ordinaire, waarbij de vormen der burgerlijke procedure gevolgd werden en de extra-ordinaire. Hier was men in extra-ordinair proces en het gold hier de lex Julia majestatis, die ook in het zuiver Romeinsche regt voor de beschuldigten bijzonder hard is. En nu lezen wij in art. 14 van de Ordonn. op den

stijl der criminele proceduren van 1570: „Ende en sullen deselve „(de gevangenen) niet geadmitteert worden om bij voorsprake „oft taelmans te spreken noch te dienen van schrifturen, ten „ware dat om sekere merkelijke consideratie, aenschouw „nemende op de sake ende materie, die jugen oft rechters „bevonden sulx behooren te geschieden.”

VOET in zijn *Comment. ad Pand.* op den titel *ad l. Jul. majest.* leert daarmede overeenkomstig: „Quod si accusator putet solam rei confessionem, sive sponte ad interrogationes editam, sive tormentis expressam, sufficere posse ad obtinendam contra reum sententiam ad poenam delicto infligendam, extra ordinem criminale judicium persequitur, non aliis documentis quam rei confessione litem suam instruens criminalem et condemnationem petens” — en vervolgens „Interim ante perfectam solemnem interrogationem nulli vel amico vel consanguineo vel advocato aut procuratori aditus ad reum detentum patet, uti post eam perfectam non nisi ex permissu judicis.” BORT in zijn *Tractaet van Crim. saecken*, is van hetzelfde gevoelen.

Ik moet dan ook bekennen mij geen voorbeeld bij de extraordinaire processen van het Hof van Holland te herinneren, waarin een voorspraak werd toegelaten; het is evenwel zeer mogelijk dat er voorbeelden bestaan. Maar in dit geval, waar de regters zich aan hunne committenten en ook onderling bij eede tot volstreckte geheimhouding verplicht hadden, kon geen voorspraak worden toegelaten, wilde men dat geheim niet onvoorzichtig prijs geven.

Hoezeer dan ook ons, mannen der 19^e eeuw, dat weigeren van regtsgeleerden bijstand tegen de borst stuit, ik geloof niet dat de regters in dit geval tegen de wet handelden en ik zou eer de wetten zelve dan de uitvoerders daarvan willen beschuldigen.

Het is merkwaardig dat de Barneveldsche partij bij voorkeur de regters tot het mikpunt harer wraakzucht gekozen heeft in plaats van op te klimmen tot degenen die hen tot die ondankbare taak gedwongen hadden. Die regters zijn om het zeerst gelasterd en door het slijk gesleurd zonder dat eene stem tot hunne verdediging gehoord is. Het is een bitter volk, zeide OLDENBARNEVELT van die regters, maar wat zal men dan van zijnen aanhang kunnen zeggen? Om van de vuile schotschriften van VONDEL niet te gewagen, wat heeft men niet al van het verdere leven en het uiteinde vooral der Hollandsche regters durven opdisschen! en dat niet enkel in blaauwboekjes, maar een achtbaar geschiedschrijver als BRANDT heeft zelfs zijne historie dezer regtspleging daarmede bezoedeld, al durft hij het niet voor waarheid uitgeven, en toch dat alles heeft men maar geloovig aangenomen en nagepraat tot heden toe. Wanneer men dit beschouwt, dan ontwaart men eerst hoe bitter toen de partijen tegenover elkander stonden en men verwondert zich minder dat het tot eene bloedige ontknoping gekomen is, misschien eene der donkerste bladzijden in onze geschiedenis.

En wanneer men de geschiedenis der procedure, zooals die algemeen wordt voorgesteld, aandachtig nagaat en de filiatie der berigten opspoort, dan zal men bevinden dat de hoofdbron gelegen is in de Verantwoording van DE GROOT, en dat dit eene troebele bron is, zal ik wel niet behoeven te betoogen.

Zoo nu iemand de aanmerking mogt maken dat het hier geleverde nog zeer onvolledig is en dat er nog veel duister blijft, dan zal ik de eerste zijn om dit toe te stemmen. De sluijer die zoolang over die gebeurtenis gehangen heeft, is nog slechts ten deele opgeligt. Vele belangrijke stukken schuilen nog in het duister. Waarschijnlijk zijn zij niet verloren, maar

worden in familiën als erfstukken bewaard. Waar zijn b. v. de papieren gebleven die in de kamer van den advocaat na zijnen dood door de regters gevonden zijn? Waar de schriften van zijne hand, die VAN DER MYLE zich beroemde bemagtigd te hebben? Waar de aantekeningen die BRANDT gebruikt heeft, maar thans verdwenen zijn? Waar eindelijk het origineel der verhooren en de Utrechtsche brieven, die tot bewijsstukken in het proces gediend hebben?

Mogten toch eindelijk de bezitters van zoodanige historische documenten inzien, dat die stukken deel van 's lands archieven uitmaken en daar ten algemeenen nutte voor ieder toegankelijk moeten zijn.

Hier besluit ik mijne taak. Heeft men tot dus verre slechts de argumenten der eene partij gehoord, men zal ook wel het *audite et alteram partem*, willen betrachten, of liever, want onpartijdigheid is een eerste vereischte in de geschiedenis, de redenen van beide kanten overwegen en zelfstandig onderzoeken, of de geijkte overlevering bestand is tegen de bewijzen uit zuivere bronnen geput. Met dat doel is deze kritiek beproefd, zij moge goede vruchten dragen.

October 1875.

BIJLAGE.

Hooge ende Mogende Heeren.

De gedelegeerde rechteren voor desen bij Uwe Hoog Mog. ge-
committeert tot kennisse ende judicature van de saecke van JAN
VAN OLDENBARNEVELT ende d'ander gevangen ende gecondem-
neerde personen, alhier in den Hage bescreven by Uwe Hoog Mog.,
omme verclaringe te doen off by de geëxcuteerden gevangen ende
gecondemneerde personen *crimen læsæ majestatis* begaen is, dan nyet.
Verclaren naer resumtie van 't gepasseerde ende lecture van de
overgesonden advysen van diegene, die om nootelijcke affairen off
andere wettige redenen in persoon nyet en hebben connen comen,
dat ten tijden van 't arresteren van de sententien hare meeninge
ende verstant is geweest, dat den voorn. JAN VAN OLDENBARNE-
VELT ende d'ander gevangen ende gecondemneerde personen gecon-
mitteert off begaen hebben gehad *crimen læsæ majestatis*, vuytge-
sondert DANIEL TRESEL.

Aldus gedaen in den Hage desen zesten Junij anno XVIc twin-
tich. Onderstont: Ter ordonnantie van de heeren gedelegeerde rech-
teren, ende was onderteekent H. POTS.

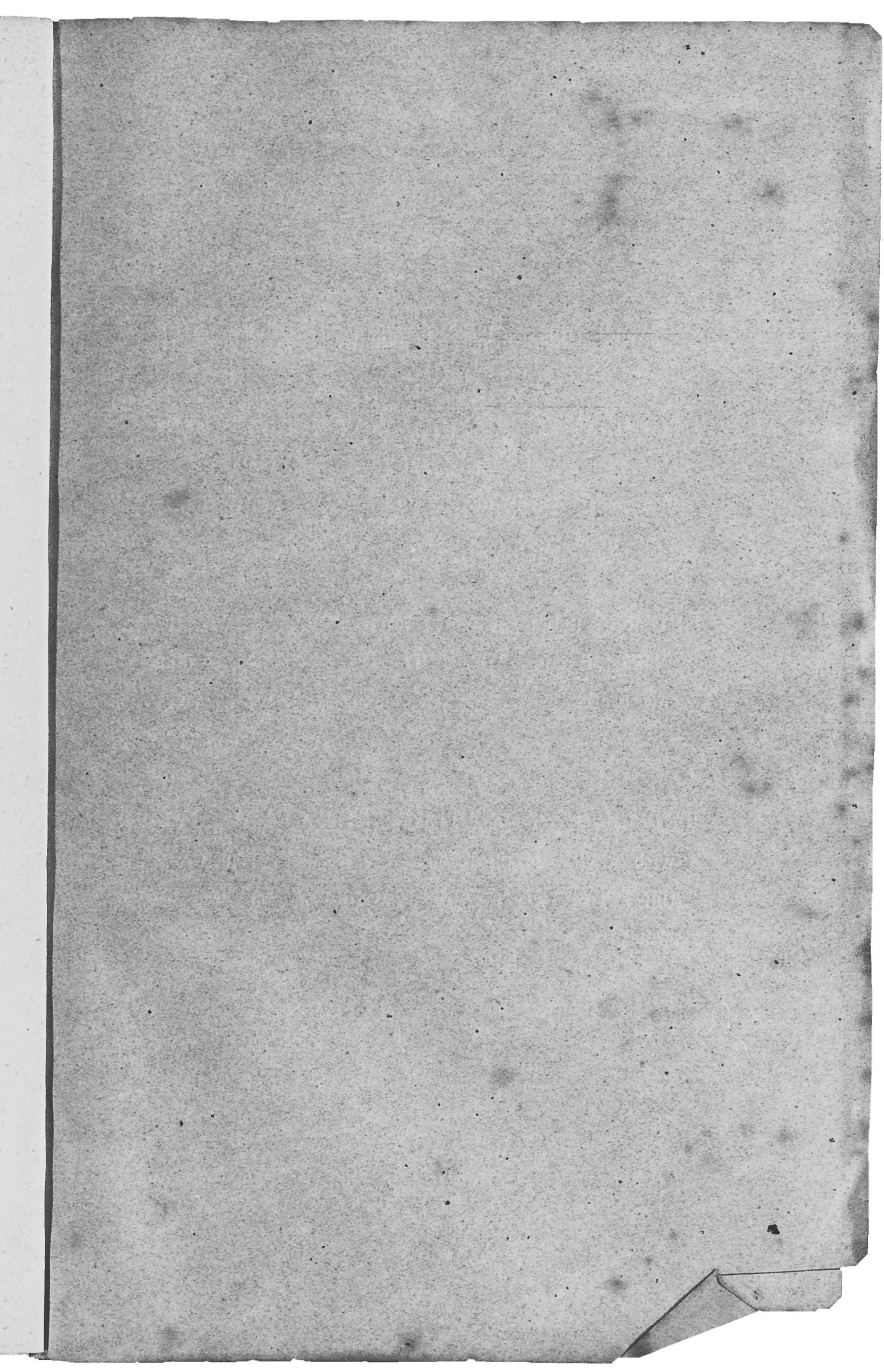
Naer collatie is dese copie bevonden te accorderen
met zijnen principalen, opten IX Junij anno 1620.
Bij mij griffier,

(geteekend) H. POTS.

1620.

6. 9. 42. (?)

Door MARTINUS NIJHOFF te 's Gravenhage is uitgegeven:

INTENDIT tegen Mr. JOHAN VAN OLDENBARNE-
VELT, naar het oorspronkelijke in het Rijks-Archief,
met eenige bewijsstukken, uitgegeven door Mr. L. PH. C.
VAN DEN BERGH . . . . . f 1.50

GEDENKSTUKKEN VAN JOHAN VAN OLDENBAR-
NEVELT EN ZIJN TIJD, 1577—1609. Met inleiding
en aantekeningen, uitgegeven door M. L. VAN DEVENTER
3 deelen. . . . . f 12.75

THE LIFE AND DEATH OF JOHN OF BARNEVELD,
with a view of the primary causes and movements of the
thirty years war, by JOHN LOTHROP MOTLEY. 2 deelen.
Met pl. . . . . f 7.20